

ہر کجا پشتہ بود شیریں مروم و مرغ و مور گرد آیند
 حکایت ۱۳۱ - یکے از پادشاہان پیشین در رعایت مملکت
 مستی کردے و لشکر بختی و اشقیے لاجرم دشمنے تعصب روسے
 نمود و چہ پشت بردادند۔ **تشنومی**

چو دارند گنج از سپاہی در بیخ در بیخ آیدش دست بردن بیخ
 چہ مروی کند در صفت کارزار کہ دستش تہی باشد و کارزار
 یکے را از آنان کہ غدر کردند با من دوستی بود ملامت کردم و گفتہم
 دونست و تا سپاس و سفار و نافع شناس کہ باندک تغیر حال از
 مخدوم قدیم برگردد و حق نعمت سالیان در نورد و گفت اگر بکر م
 معذور داری شاید کہ اسپم بے جو بود و نذر نیم بگر و سلطان کہ بزر
 با سپاہی بخلی کند با او بسر جو انردی نتوان کرد۔ **فند**

ز بدہ مرد سپاہی را تا سر بند و گرش زرنڈہی سر بند در عالم
 حکایت ۱۳۲ - یکے از وزرا معزول شدہ بجلقہ درویشان
 در آمد و برکت صحبت ایشان دروسے سرایت کرد و جمعیت خاطرش
 دست داد ملک بار دیگر با اول خوش کرد و عمل فرمود قبولش نیامد

وگفت معزولی به که مشغولی - رباعی

آنانکه بکنج عافیت بنشستند وندان سگت و بان مردم بستند

کاغذ بدیند و قلم بشکستند و ز دست زبان حرفگیران بستند

ملک گفت هر آئینه مارا خرد مندره کافی باید که تدبیر مملکت را بشاید گفت

نشان خردمند کافی آن است که پیش کار باتن و در بند - نشود

همای بر همه رخاں از آن شرفدار که آنجاں خرد و جانور نیازار و

حکایت ۵۱ - سیاه گوش را گفتند ترا ملازمت شیر سحر و جادو اختیار

افتاد و گفت تا فضل صیدش میخورم و از شر و شنان و در پناه صلواتش زندگانی

میکنم گفتندشش اکنون بطل حمایتش در آمدی و بشکر نعمتش اعتراف

کردی چرا نزد کیت رنیانی تا بجلتہ خاصانت در آرد و از بندگان خلعت

شمار و گفت از بطش و سبکچیناں امین نیستم - افتد که ندیم حضرت

سلطان را در بیاید و باشد که سر برود و حکما گفته اند از تکوں طبع پادشاهان

پر خذر باید بودن که وقتے بسلائے بر نخبند و دیگر وقت بد شناسے

خلعت دهند و گفته اند ظرافت بسیار بهتر ندیمان است و عیب حکیمان فرود

تو بر سر قدر خویشتن باش و قار بازی و ظرافت بندیاں بگذار

حکایت ۱۴۔ یکے از رفیقان شکایت روزگار نامساعد
 بنزد من آورد کہ کفایت اندک دارم و عیال بسیار و طاقت بارفاقد
 نمی آرم و بارہا واردلم آمد کہ باستلیم و بگر نقل کنم تا در آن صورت
 کہ زندگانی کنم کسے را بر نیک و بد من اطلاع نباشد۔ **پہیت**
 بس گرسنہ خفت کس ندانت کہ **کسیت** بس جاں بلب آمد کہ برو کس نگریست
 باز از شہادت اعدا بر اندیشتم کہ بطعنہ در قفا سے من بجنزند و سعی مرا
 در حق عیال بر عدم مروت حمل کنند و گویند۔ **قطعہ**
 بہ میں آں بے حمیت را کہ ہرگز نخواہد دید روسے نیکبختی
 کہ آسانی گزیند خویشتن را زن و فرزند بگذارو بسختی
 و در علم محاسبیت چنانکہ معلومست چیز سے دائم اگر بجاہ شہا شغل معین
 شود کہ موجب جمعیت خاطر باشد بقیت عمر از عہدہ شکر آں بیژن
 آمدن نتوانم گفتہ عمل بادشاہے بر آورد و طرف دار و امیدست و بیم
 یعنی امیدنان و بیم جان و خلائق را سے خرد منداں باشد بدان امید
 متعرض این بیم شدن۔ **قطعہ**
 کس نیاید سجاۃ درویش کہ شہراج زمین و باغ بدہ

یا پتھویش عھستہ راضی شو یا جگر بند پیش زانغ بنہ
 گفت این موافق حال من گفتی و جواب سوال من نیاوردی و نہ
 راستی موجب رضاے خداست کس ندیدم کہ گم شد از رہ راست
 گفتم حکایت رو باہ مناسب حال است کہ دیدندش گریزاں و پخویشتن
 افتاں و خیزاں کے گفتش کہ چہ آفتست کہ موجب مخالفت گفتا
 شنیدم کہ شیر را بسخرہ میگیرند گفت لے سفیہ ترا با شیر چہ مناسبت است
 و اورا با تو چہ مناسبت گفت خاموش کہ اگر سوداں بغرض گویند کہ این شیر
 و گرفتار آیم کرا غم تخلص من باشد کہ نفیش حال من کند و تا تریاق از
 عسراق آوردہ شود مار گزیہ مردہ بود ترا ہچنین فضلست و دیانت
 و تقوی و امانت لیکن متعنتان در کمین اند و بدعیان گوشہ نشین اگر انجم
 سیرت نشت بخلاف آن تقریر کنند و در معرض خطاب بادشاہ آئی
 در اں حالت کرا مجال مقاتل باشد پس مصلحت آں می بینم کہ ملک
 قناعت را حراست کنی و ترک ریاست گوئی۔ فسرو۔
 بدریا در منافع بیشمار است اگر خواہی سلامت بر کنار است
 رفیق این سخن شنید و بہم برآمد و روسے از حکایت من در ہم کشید و

سخنهای ریختن آینه گفتن گرفت که آنچه عقل و کفایت و فهم
و درایت قول حکما درست آمد که گفته اند دوستان در زندان بکار آیند
که بر سفره همه دشمنان دوست نمایند. **قطعه**

دوست بشمار آنکه در نعمت زند لاف یاری و برادر خواندگی

دوست آنم که گیرد دست دوستی در پریشانی حالی و در ماندگی

دیدم که متغیر میشود و نصیحت من بغرض می شود و نزدیک صاحب دیوان

رفتم بباقیه معرفتیکه در میان ما بوده صورت حالش بگفتم و اطمینان و

استحقاقش بیان کردم تا بکارهای مختصرش نصب کردند چند سالی

بریں برآمد لطفت طبعش را بدیدند و حسن تدبیرش را پسندیدند کارش

از آن درگذشت و بمرتبه والای از آن متمکن شد و همچنان نجم سعادتش

در ترقی بود تا باوج ارادت برسد و مقرب حضرت سلطان و معتمد علیه

گشت بر سلامت حالش شادمانی کردم و گفتم **من و**

ز کار بسته بیندیش و دل شکسته مدار که آب چشمه حیوان درون تارکی است

من و

منشیں ترش از گردنش ایام که صبر گر چه تلخ است و لیکن بر شیرین دارد

در آن قربت مرا با طائفه یاران اتفاق سفر افتاد چون از زیارت برگرد
 باز آمدیم یکدیگر و منزل مستقبال کرد و ظاهر حالش دیدم پریشان و در نهایت
 درویشان گفتم چه حالت است گفت چنانکه تو گفتی طائفه حسد برد
 و بجایانم منسوب کردند و ملک دادم ملکه در کشف حقیقت آن استقصا
 نفرمود یاران قدیم و دوستان صمیم از کلمه حق خاموش شدند و صحبت
 ویرین فراموش کردند - قطعه

نه بیخی که پیش حسد او ندگاه ستایش کنان دست بر برند

اگر روز کارش در آرزو پاک چه حالش پاس بر سر نهند

فی الجمله بانواع عقوبت گرفتار شدم تا درین بفته که مژده سلامت حلاج
 برسد از بندگرا تم خلاص کردند ملک موروثم خاص گفتم در آن نوبت اشارت
 من قبولت نیامد که گفتم عمل بادشاهان چون سفر دریاست خطرناک و
 سودمند یا گنج برگیری یا در طلاطم بگیری - فنسرو

یا ز بهر دو دست کند خواجه در کنار یا موج روئے افکنش مرده بر کنار
 مصلحت ندیدم ازین پیش ریش درویش را بلامت خراشیدن و نمک
 بر جراحت پاشیدن برین کلمه اختصار کردم -

قطعہ

نڈانستی کہ بینی بند بر پاسے چور گوشت نیاید پند مردم
 دگر رہ گزنداری طاقت نیش مکن انگشت در سوراخ کژوم
 حکایت ۱۔ ملک زادہ گنج فراواں از پدر میراث یافت
 دست کرم بر کشاد و داد سخاوت برد و نعمت بیدریغ بر سپاہ و رعیت
 بر سخت۔ یکے از جلساے بے تدبیر نصیحتش آغاز کرد کہ ملوک پیشین
 مرا این نعمت را بسعی اندوخته اند و بر اسے مصلحتے نہادہ دست ازین
 حرکات کوتاہ کن کہ واقعا در پیش ہست و دشمنان از پس نباید کہ بوقت
 حاجت فروماندگی باشد۔ قطعہ

اگر گنجے کنی بر عامیاں بخش رسد ہر کہ خدا سے را بر بنجے
 چراستانی از ہر یک جے سیم کہ گرد آید ترا ہر روز گنجے
 لکرا وہ روئے ازین سخن در ہم آورد و موافق طبعش نیامد و مراورا
 ز جبر فرمود و گفت خداوند تعالیٰ مرا مالک این مملکت گردانیدہ است
 تا بخورم و بنخشم نہ پاساں کہ نگدارم۔ بیت۔
 قاروں ہلاک شد کہ چہل خانہ گنج داشت نوشیرواں نژد کہ نام نگو گذاشت

حکایت ۱۸۔ آورده اند کہ نوشین رواں عادل را در شکار گاہ

صیدے کباب میگردند و نمک نبود غلامے را برو ستاد و ایندند تا نمک

آرد و نوشین رواں گفت بقیمت بتاں تار سمے نگردد و دود خراب نشود

گفتند ازین قدر چه خلل زاید گفت بنیاد ظلم اندر جہاں اول اندک بود

است و ہر کس کہ آمدہ بر آں مزید کرد تا بدین غایت رسید۔ قطعہ

اگر ز باغ رعیت ملک خوردی سبے بر آورد غلامان او دخت ازین

پہنچ بیضہ کہ سلطان تم روادارد و زند لشکر یانش ہزار مرغ بیخ

حکایت ۱۹۔ عالمے را شنیدیم کہ خاند رعیت خراب کردے

تا خزینہ سلطان آبادان کند بخبر از قول حکما کہ گفتہ اند ہر کہ خداے عزوجل

را بیا زارد تا دل خلقے بدست آرد خداوند تعالیٰ ہاں خلق را برگار و

تا دمار از روزگارش بر آرد۔ **شہر**

آتش سوزان نکند باسپند آنچه کند و ددل مستمند

سر جملہ حیوانات گویند کہ شیرست و اذال جانوراں خرو با اتفاق خرابار

برہ کہ شیر مردم در۔ **شہوی**

مسکین خراگر چه بے تمیزست چوں بارہی برہ عزیزست

گداں و خران بار بردار بہ زادیماں مردم آزار

باز آمدیم بحکایت وزیر عاقل

گویند تک را طرفی از دماغم اخلاق او بقرائن معلوم گشت در شکوہ
کشید و بانواع عقوبت بکشت - قطعہ

حاصل نشود رضای سلطان تا خاطر بستد گان بخونی
خواہی کہ خداے بر تو بخشد با خلق خداے کن نکوئی
آوردہ اند کہ یکے از ستمدیدگان بر سر او بگذشت در حال تباہی
تامل کرد و گفت - قطعہ

نہر کہ قوت بازوے منصبے در سلطنت بخورد مال مردم بگذشت
تو اں بخلق فروردن آخوان در وے شکم بدر چول بگیرد اندر ناست

بیت

نماند ستمگار بدر وزگار بماند بر و لعنت پا نثار
حکایت ۲۰ - مردم آزار سے را حکایت گفت کہ سنگے بر سر
صالحے زد و رویش را مجال انتقام نبود سنگ را نگاہ میداشت تا زمانیکہ

ملک را براں لشکری خشم آمد و در چاه کرد درویش اندر آمد و سنگ
بر سرش کوفت گفتا تو کیستی و این سنگ چرا زوی گفت من فلانم و این
ہماں سنگت کہ در قلاں تاریخ بر سر من زدی گفت چندین روز گار
کجا بودی گفت از جاہت اندیشہ میگردم اکنون کہ در چاہت دیدم
فرصت غنیمت دانستم۔ **قنوی**

ناشرائے را کہ بینی بختیار عاقلان تسلیم کردند اختیار
چوں تزاری ناخن در نڈہ تیز بایاں آن بہ کہ کم گیری ستیز
ہر کہ با فولاد بازو چسبہ کرد ساعد مسکین خود را رنجسہ کرد
باش تا دستش بندد روزگار پس بکام دوستان مغزش برآر

حکایت ۲۱ کیے از بندگان عمر و لیث گرنجیہ بود کساں

در عقبش برستند و باز آوردند وزیر را باوے غرضے بود اشارت
بکشتن کرد تا دیگر بندگان چنین فعل نیارند بندہ سر پیش عمر و لیث
بر زمین ہناد و گفت۔ **مشرد**

ہر چه رود بر سرم چو تو پسندی روستا بندہ چه دعوی کند حکم خداوند راست
لیکن بموجب آنکہ پروردہ نعمت این خاندانم سخا ہم کہ در قیامت
گ۔ ۳

بخون من گرفتار آئی اجازت فرمائی تا وزیر را بکشم پس آنکہ بقصاص
 او بفرمائی۔ خون من ریختن تا بجی کشته باشی ملک را خندہ گرفت وزیر
 را گفت چگونه مصلحت می بینی وزیر گفت ای خداوند جہاں مصلحت آن
 مے بینم کہ از بہر خدا و صدقہ گور پدر او را آزاد کنی تا مرا نیسہ در بلائے
 نیفلند گناہ از من ست و قول حکیمان معتبر کہ گفته اند۔ **قطعہ**

چو کردی با کلوخ انداز پیکار سر خود را بنا دانی شکستی
 چو تیر انداختی بروے دشمن چنان دال کا ندر آماجش نشستی

حکایت ۲۲۔ ملک زوزن را خواجہ بود کریم النفس
 نیک محضر کہ ہنگتاں را در مواجہہ حرمت داشتے و در غیبت نکو گفتے
 اتفاقاً از حرکتے در نظر ملک ناپسند آمد۔ مصاورت فرمود و عقوبت
 کرد و سر سہگان بادشاہ بسوا بق نعمت او معترف بودند و بشکر آن مہربان
 در مدت توکیل آن رفیق و ملاحظت کردندے و زجر و معاقبت روا
 نداشتندے۔ **قطعہ**

صلح با دشمن اگر خواهی ہر کہ ترا در قعا عیب کند و نظرش نحسین کن
 سخن آخر بدہاں میگذرد و موذی را نخمش تلخ سخنواہی دہش شیریں کن

انچے مضمون خطاب ملک بود از عہدہ بعضے بیروں آورد بہ بقیے
 در زنداں بماند آورده اند کہ یکے از ملوک نواحی در خشیہ پیغمش فرستاد
 کہ ملوک آن طرف قدر چہاں بزرگوار نداشتند و بیعتی کردند اگر راسے
 عزیز قلاں **اَحْسَنَ اللّٰهُ خَلَاَصَةً** بجانب مالکفاسے کند و رعایت
 خاطرش ہرچہ تمام تر سعی کردہ آید و اعیان این مملکت بیدار او مقصد
 و جواب این حروف را منتظر و خواجہ چوں برس و قوت یافت از
 خطر اندیشید در حال جوابے محقر کہ اگر بر ملا افتد فتنہ نباشد بر قفاسے
 ورق نوشت و رواں کردیکے از متعلقان کہ برس واقف بود ملک
 خیر و داد کہ قلاں را کہ حبس فرمودہ با ملوک نواحی مراسلت وارد ملک
 ہم بر آمد و کشف این خبر فرمود قاصد را بگرفتند و رسالت بر خوانند
 بنشہ بود کہ حسن ظن بزرگاں بیش از فضیلت ہاست و تشریف قبولے
 کہ فرمودند بندہ را امکان اجابت آن نیست بکہ آنکہ پروردہ نعمت این
 خاندان است و ہاندک مایہ تغیر خاطر باولی نعمت قدیم بیوفائی نتوان
 کرد۔

فرد

آنرا کہ بجائے تست ہر دم کمے عذرش بندہ ار کند بعبہ سے

مک را سیرت حق شناسی او خوش آمد و خلعت و نعمت بخشید و عذر
خواست کہ خطا کردم کہ ترا بے جرم و خطا بیا زردم گفت ای خداوند
بنده و بریں حالت مر خداوند را خطائے نبی میندیشد تقدیر خداوند بر تو
چنین بود کہ مر میں بنده را مکر و سہے رسید پس بدست تو اولیٰ ترکہ سوابق
نعمت بریں بنده واری و ایادی مست و حکما گفته اند - ششوی

گر گذشت رسید ز خلق مرغی کہ نہ راحت رسید ز خلق مرغی

از خدا و اں خلاف دشمن دوست کہ دل هر دو در تصرف اوست

گر چه تیر از کساں ہمیکذرد از کما نذار بسینداہل خرد

حکایت ۲۳ - یکے را از ملک عرب شنیدم کہ با متعلقان

میگفت کہ مرسوم فلاں را چنداں کہ بہت مضاعف کنند کہ ما از مردم در گاہ

و مترصد فرمان و دیگر خدمتگاران بلہو و لعب مشغول و در اداے

خدمت متناون صاحب دے بشنید فریاد و خروش از نهادش برآمد

پرسیدندش کہ چه دیدی گفت مراتب بندگان بدرگاہ خداے تعالیٰ

ہمیں مثال وارد -

دو بادا گر آید کسے بخدمت شاہ سوم ہر آئینہ دروسے کند بلطف نگاہ

قطعہ

مہتری در قبول فرمان بست ترک فرماں و سبیل حرمان بست
 ہر کہ سیاسے راستاں دارو سر خدمت بر آستاں دارو
 حکایت ۴۴ - ظالمے راحکایت کسند کہ ہنرم درویشاں
 خریدے بچیت و نوانگر اترا و اوسے بطرح صاحب دلے برو گذر کرد
 و گفتند -

بیت

ماری تو کہ ہر کرا بہینی بزنی یا بوم کہ ہر کجا نشینی بکنی

قطعہ

زورت اریش میرو و باما با خداوند غیب داں نزود
 زور مندی مکن براہل زمین تا دعائے بر آسماں نزود
 حاکم از گفتن او بر خجید و روسے از نصیحتش در ہم کشید بد و التفات
 نہ کرد تا شبے آتش مطبخ در اتبار ہنرم افتاد و ساثر ملاکش بسوخت و از
 بستر زمش بر خاک تر گرم نشاند اتفاقاً ہاں شخص بروے بگذشت
 و پیش کہ بایا و راں ہمگفت ندانم کہ این آتش از کجا در سر اسے من افتاد
 گفت از دود دل درویشاں -

قطعہ

حذر کن زود و درونہاے ریش کہ ریش دروں عاقبت سر کند
 بہم بر کن تا توانی دے کہ آہے جہاے بہم بر کند
 لطیفہ بر تاج کینخسرد نوشتہ بود قطعہ

چہ سالہاے فراوان عمر کا دراز کہ خلق بر سر ما بر زمین بخواہد رفت
 چنانکہ دست بدست آہست ملکبا بدستہاے دگر چہچہیں بخواہد رفت
 حکایت ۲۲۔ یکے در صنعت کشتی گرفتن سر آمدہ بود سہ صد

و شصت ہند فاخر دانستے دہر روز ازاں نوے کشتی گرفتے بریکے
 از شاگردان التفاتے داشت سہ صد و پنجاہ و نہ بندش در آہنت
 مگر یکے بند کہ در تعلیم آں دفع انداختے و تا خیر کردے فی الجملہ
 پس در قوت و صنعت سر آمد و کسے را در زمان او با او امکان مقاب
 نوے تا بحدیکہ پیش ملک آں روزگار گفتہ بود کہ اُستاورا فضیلتے
 کہ بر من ست از روے بزرگی مت و حق تربیت و گرنہ بقوت ازو
 کتر نیستم و بصنعت با او برابرم ملک را این سخن دشوار آمد فرمود تا
 مصارعت کتند مقامے قسع ترقیب کردند و ارکان دولت اعیان

حضرت وزور آوراں روئے زمین حاضر شدند پسر چوں پیل مست
در آمد بصدتے کہ اگر کوہ روئیں بودے از جابر کندے استاد داشت
کہ جوان بقوت از دست بدان بند غریب کہ ازوے پشماں داشت
بود باوے در آویخت پس دفع آں تداست و ہم برآمد استاد
از زمینش بدو دست بالاے سر برد و بر زمین زد و عزو از خلق برخاست
ملک فرمود استاد را خلعت و نعمت دادن پس پسر را زجر فرمود و ملک
کرد کہ با پرورندہ خویش دعوی مقاومت کردی و بسر بردی گفت
اے بادشاہ روئے زمین بزور آوری بر من دست نیافت بلکہ مرا
از علم کشتی دقیقہ ماندہ بود ہمہ عمر از من دریغ میداشت امروز بدان
دقیقہ بر من غالب آمد گفت از بہر چنین روزے نگہ میداشتم کہ
زیر کاں گفتم اندو دست را چندان قوت مدہ کہ اگر دشمنی کند تواند
نشیدہ کہ چه گفت آنکہ از پروردہ خویش جفا دید۔ قطعہ
یا وفا خود نبود در عالم یا مگر کس دریں زمانہ نکرد
کس نیاموخت علم تیر از من کہ مرا عاقبت نشانہ نکرد
حکایت ۲۵۔ یکے از وزرا پیش ذوالنون مصری رفت

قطعہ

حذر کن زود و درو نہاے ریش کہ ریش دروں عاقبت سر کند
 بہم بر کن تا توانی دے کہ آہے جہاے بہم بر کند
 لطیفہ بر تاج کینخسرو نوشتہ بود قطعہ

چہ سالہاے فراوان عمر ہا دراز کہ خلق بر سر ما بر زمین بخواہد رفت
 چنانکہ دست بدست آمدت ملکبا بدستہاے دگر بچنیں بخواہد رفت
 حکایت ۲۲۔ یکے در صنعت کشتی گرفتن سر آمدہ بود سہ صد

و شصت بند فاخر دانستے و ہر روز ازاں نوے کشتی گرفتے بر یکے
 از شاگردان التفاتے داشت سہ صد و پنجاہ و نہ بندش در آخت
 مگر یکے بند کہ در تعلیم آں دفع انداختے و تا خیر کروے فی الجملہ
 پسر و قوت و صنعت سر آمد و کسے را در زمان او با او امکان مقابلت
 نہوے تا بحدیکہ پیش ملک آں روزگار گفتمہ بود کہ اُستاد را فضیلتے
 کہ بر من ست از روے بزرگی ست و حق تربیت و گرنہ بقوت ازو
 کتر نیستم و بصنعت با او برابرم ملک را این سخن دشوار آمد فرمود تا
 مصارعت کتند مقامے مسع ترتیب کردند و ارکان دولت اعیان

حضرت وزور آوراں روکے زمین حاضر شدند پسر چوں پل مست
درآمد بصدتے کہ اگر کوہ روئیں بودے از جا برکنندے استاد داشت
کہ جوان بقوت ازو برترست بدان بند غریب کہ ازوے پہناں داشت
بود باوے در آویخت پسر دفع آں بدانت وہم برآمد استاد
از زمینش بدو دست بالاسے سر برد و بر زمین زد عزو از خلق برخاست
ملک فرمود استاد را خلعت و نعمت دادن پس پسر از چہ فرمود و ملک
کرد کہ با پرورندہ خویش دعوی مقاومت کردی و بسر نیروی گفت
لے بادشاہ روکے زمین بزور آوری بر من دست نیافت بلکہ مرا
از علم کشتی دقیقہ ماندہ بود ہمہ عمر از من دریغ میداشت امروز بدان
دقیقہ بر من غالب آمد گفت از بہر چنین روزے نگہ میداشتم کہ
زیر کاں گفتہ اند دوست را چندان قوت مدہ کہ اگر دشمنی کند تواند
نشیدہ کہ چہ گفت آنکہ از پرورندہ خویش جفا دید۔ قطعہ
یا وفا خود نبود در عالم یا مگر کس دریں زمانہ نکرد
کس نیاموخت علم تیر از من کہ مرا عاقبت نشانہ نکرد
حکایت ۲۵۔ یکے ازوز را پیش ذوالنون مصری رفت

و ہمت خواست کہ روز و شب بخدمت سلطان مشغول می باشم و
 بخیرش امیدوار و از عقوبتش ترساں ذوالنون بگریست و گفت
 اگر من خدا سے عز و جل را چنین پرستیدمے کہ تو سلطان را از جملہ

صدیقاں بودمے - قطعہ

گر نہ امید و بیم و راحت فرنج پاسے درویش بر فلک بود
 گر وزیر از خدا بترسیدے بچناں کز ملک ملک بود

حکایت ۱۶۴ - بادشاہے بکشتن بیگناہے اشارت کرد

گفت اے ملک موجب خشمے کہ ترا بر من ست آزار خود مجوسے
 کہ این عقوبت بر من بیک نفس بسر آید و نیزہ آں بر تو جاوید باند-

قطعہ

دوران بقا چو باد صحر ا بگذشت تلخی و خوشی و زشت و زیبا بگذشت
 پنداشت سنگر کہ جفا بر ما کرد در گردن او باند و بر ما بگذشت

لک راضیت او سودمند آمد و از سر خون او برخاست -

حکایت ۱۶۵ - وزیر اسے توشین رواں درمے از مصالح

مملکت اندیشہ ہی کروند و ہر یک از ایشان و گر گونہ اسے ہمیز و

و ملک ہچناں تدبیر سے اندیشہ کرو بزرچہہ راراسے ملک اختیار آمد
 وزیراں درنہانش گفتند راسے ملک راچہ مزیت دیدی بز فکر چندین
 حکیم گفت بموجب آنکہ انجام کار معلوم نیست و راسے ہنگناں و مشیت
 است کہ صواب آید یا خطا پس موافقت راسے ملک اولیٰ ترست تا اگر
 خلاف صواب آید لغابت متابعت از معاتبست امین باشم کہ گفتہ اند۔

مشوئی

خلافت راسے سلطان راے بستن بخون خویش باشد دست بستن
 اگر خود روز را گوید شب است این بایہ گفتن اینک ماہ و پرویں
 حکایت ۲۸۔ یکے از پسران ہارون الرشید پیش پدر آمد
 خشم آلودہ کہ مرا فلان سرسنگ زادہ دشنام ماورداد ہارون الرشید
 ارکان دولت را گفت جزاے چنین کسے چہ باشد کیے اشارت
 بکشتن کرد و کیے بزبان بریدن و دیگرے بمصاورت و نفی ہارون
 گفت اے پسر کرم آنست کہ عقوکنی و اگر نتوانی تو نیزش دشنام
 ماوردہ چند آنکہ از حد درگذرد پس آنکہ ظلم از طرف تو باشد و دعویٰ
 از قبل خصم۔

نہ دوست آن بنزدیک خوردند کہ باپیل و ماں پیکار جوید
 بے مرد آنکس ست از روی تحقیق کہ چون چشم آیدش باطل نگوید
 حکایت ۲۹۔ باطائفہ بزرگان کبشتی نشسته بودم زور قے
 در پئے ما غرق شد و در باد بگردا بے در افتادند یکے اتبزرگان گفت
 ملاح را کہ بگسیر این ہر دورا کہ بہر یکے پنچاہ دینارت بدہم ملاح و آب
 رفت تا کیے را بر بانیاں دیگر ہلاک شد گفتم بقیت عمرش مانند
 بود ازین سبب در گرفتن او تاخیر کردی و در آن دیگر تعجیل ملاح
 بخندید و گفت آنچه تو گفستی یقین ست و سببے دیگر ہست گفتم اپنچیت
 گفت میل خاطر من بر ہانیدن این کیے بیشتر بود کہ وقتے در بیابان
 ماندہ بودم مرا بر شترے نشانند و از دست آن دگر تا زیانہ خوردہ بودم
 در طہلی گفتم۔ راست فرمود حق تعالی ہر کہ کار نیک کند پس نفع آن ست
 و ہر کہ بد کند پس وبال برود ہست۔ قطعہ

تا توانی دروں کس مخزاش کاندہیں راہ خار ہا باشد
 کار درویش مستمند بر آرد کہ ترا نیز کار ہا باشد

حکایت ۳۰۔ دو برادر بودند یکے خدمت سلطان کرے

و دیگر سعی بازو خوردے ہائے اس تو انگر گفت درویش را چرا
خدمت نکنی تا از مشقت کار کردن برہی گفت تو چرا کار نہ کنی تا از
مذلت خدمت رستگاری یابی کہ خرد منداں گفته اند کہ نان خود خورد
و نشستن بہ کہ کم زریں بخدمت بستن۔ ہیئت۔

بدست آہک تفتہ کردن خمیر بہ از دست بر سینہ پیش امیر
قطعہ

عمر گر انما یہ دریں صورت شد تاجہ خورم صیف و چہ پوشم ثنا
اے شکم خیرہ بنائے باز تا نہ نکنی پشت بخدمت دوتا

حکایت ۳۱۔ کسے مژدہ پیش نوشین رواں عادل بر دو

گفت شنیدم کہ فلاں دشمن ترا خدا سے تعالیٰ برواشت گفت ہج
شنیدی کہ مرا بگذاشت۔ منرد

اگر بر وعدہ جاے شادمانی نیست کہ زندگانی مانیز جاودانی نیست

حکایت ۳۲۔ گروہے حکما در بار گاہ کسری بصلحتے دشمن

ہمگفتند و بزر چہ کہ ہتر ایشان بود خاموش بود سوال کردند کہ بلما دریں بحث

چرا سخن نگونی گفت وزیران بر مثال اطباء اند و طبیب دار و نذہد مگر
 بسقیم پس چون بینم کہ راسے شما بر صواب است مرا بر سر آں سخن گفتن
 حکمت نباشد
 ششوی

چو کاسے بے فضول من برید مراد رومے سخن گفتن نشاید
 و گر بینم کہ نابینا و چاہ است اگر خاموش بنشینم گناہ است
 حکایت ۳۳ - اسکندر رومی را پرسیدند و یا مشرق و مغرب را بچہ
 گزشتی کہ ملک پیشین را خزان و عمر و ملک و لشکر پیش ازین بود -
 و چنین فتحے میر نشد گفت بعون خدا سے عزوجل ہر مملکتے را کہ بگریتم
 رعیتش را نیاز روم و رسوم خیرات گذشتگان باطل نکردم و نام
 پادشاہاں جز بنیکولی بنزوم بیت
 بزرگش سخاوتند اہل خرو کہ نام بزرگان بزشتی برد
 قطعہ

این ہمہ محبت چوں می بگذرد سخت و سخت و امر و نہی گیر و دوا
 نام نیک رفتگان ضائع کن تا بماند نام نیکت پاندار

باب دوم

در اخلاق درویشیاں

حکایت ۱۔ یکے از بزرگان گفت پارسائے راجہ گوئی
در حق خداں عابد کہ دیگران در حق وسے بطعنہ سخنا گفته اندر گفت

بر ظاہرش عیب نمی بینم و در باطنش خیب نمی دانم قطعہ

ہر کرا جامہ پارسا بینی پارسا داں و نیک مردانکار

در ندانی کہ در نہانش حسیت محنت را دروں خانہ چہ کاکا

حکایت ۲۔ درویشے را دیدم کہ سر بر آستان کعبہ میالید و

مینالید کہ یا غفور و یا رحیم تو دانی کہ از ظلوم و جہول چہ آید قطعہ

عذر تقصیر خدمت آوردم کہ ندارم بطاعت استظهار

عاصیاں از گناہ توبہ کنند عارفان از عبادت استغفار

عابداں جز اسے طاعت خواہند و بزرگان ہماے بضاعت من

بندہ امید آورده ام نہ طاعت بدریوزہ آورده ام نہ تجارت -

بیت

گر گشتی در جرم بخشی رو و سر بر آستانم بنده را فرمان نباشد هر چه فرمائی برانم
 حکایت ۳۳ عبدالقادر گیلانی را دیدند رحمتہ اللہ علیہ و جرم
 کہہ روئے بر حصا ہناده بود و می گفت لے خداوند بخشناے و اگر
 مستوجب عقوبتم مرار و زقیامت نابینا برا نگسیز تا در روئے نیکان
 شہسار نباشم۔
 قطعہ

روئے بر خاک عجز می گویم ہر سحر کہ کہ باد می آید
 لے کہ ہرگز تراشت نکنم ہیچت از بندہ یا دمی آید
 حکایت ۳۴۔ یکے از پادشاہاں پارسائے را دید گفت ہیچت
 از ما یا دمی آید گفت بے وقتیکہ خدا یا فراموش میکنم من و
 ہر سو و و آنکس زور خویش براند و اترا کہ بخواند بدر کس ندواند
 حکایت ۳۵۔ یکے از صالحاں بخواب دید پادشاہے را
 در بہشت و پادساہے را در دوزخ پرسید کہ موجب درجات این چیست
 و سبب درجات آن چه کہ مردم بخلاف آن می پنداشتند تا آمد
 کہ این پادشاہ بارادت درویشاں در بہشت است و این پارسا